

Воронова О.Ю.

Проблема формування рефлексії у майбутніх вихователів

*Воронова Ольга Юріївна, аспірантка, старший викладач кафедри психології
Мукачівський Державний Університет, м. Мукачево, Україна*

Анотація. Розкрито поняття "професійна рефлексія". Розглядається рефлексія педагога, як складова частина його професійної діяльності. Проаналізовано компоненти професійної рефлексії педагога-вихователя: емоційно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-оцінний. Представлені методики дослідження психологічних особливостей формування рефлексії: методика А. Карпова "Діагностика рефлексії"; тест-опитувальник "Самовідношення" В. Столін, С. Пантелєєва; тест "Діагностика міжособистісних відносин" Т. Лірі; тест "Діагностика міжособистісних відносин" (ДМО) Л. Собчик; методика визначення "Рівня суб'єктивного контролю" (УСК) Е. Бажин. Вибірку склали студенти гуманітарного факультету спеціальності "Дошкільна освіта" та працівники зі стажем. Проаналізовані особливості трансформації рефлексії майбутніх педагогів-вихователів у процесі професійної підготовки. Зроблено висновок, що осмислюючи власні духовні процеси, особистість нерідко критично оцінює негативні сторони свого внутрішнього світу, що робить її здатною до самовдосконалення.

Ключові слова: професійна рефлексія, емоційно-мотиваційний компонент, когнітивний компонент, поведінково-оцінний компонент, професійна діяльність

Вступ. Трансформація українського суспільства загалом і в освітній її ланці зокрема, ставлять перед майбутнім фахівцями нові завдання щодо підвищення рівня їхньої професійної свідомості та компетентності, конкурентоспроможності та мобільності на ринку праці, що вимагає неабияких витрат особистісних ресурсів і часу. Наслідками подібної ситуації часто стають зростання емоційної напруги та тривожності, порушення відчуття особистісного благополуччя, зміни уявлень майбутнього педагога про себе як про суб'єкта професійної діяльності, поява дисонансу між «Я-реальним» та «Я-ідеальним», внутрішньо особистісні конфлікти, погіршення психосоматичного здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Цілий ряд робіт присвячено дослідженню різних аспектів професійної рефлексії: теорії про вплив рефлексії на розвиток особистості (О. Анісімов, В. Давидов, А. Зак, Є. Ісаєв, Л. Максимова, Н. Мішанина, Р. Павелків, С.Рубінштейн, В. Семиченко, В. Слободчиков, Є. Смирнов, Г. Щедровицький); вчення про співвідношення та взаємодію внутрішніх і зовнішніх чинників становлення свідомості та самосвідомості особистості (Г. Костюк, І. Булах); вчення про рефлексивну регуляцію розумових дій (В. Зарецький, Ю. Кулюткин, Ю. Машбиць, І. Семенов, М.Смольсон, С.Степанов, Ю. Швалб); теорії, які визначають сутність пізнавальної активності та закономірності її розвитку в процесі учіння (Л. Виготський, І. Зязюн, Г. Костюк, О. Леонтьєв, І. Лернер, С. Максименко, Н. Менчинська, В. Моляко, С. Рубінштейн, І. Сеченов, О. Скрипченко та ін.).

Водночас, питання, що розкривають рефлексивний зміст професійної самореалізації педагогів сучасної дошкільної освіти, залишаються недостатньо вивченими, не зважаючи на те, що сучасне дошкільня потребує фахівців, здатних до нестереотипних способів роботи, відповідальних за власні рішення, професійно мобільних, творчих та готових до професійної самореалізації.

Мета статті: проаналізувати основні психологічні детермінанти професійної рефлексії вихователів протягом навчання у ВУЗі.

Результати та їх обговорення. Неоднозначність визначення рефлексії в професійній діяльності педагога в наукових дослідженнях дозволили ввести власне визначення цього поняття. У вузькому змісті – це

вміння суб'єкта освітнього процесу аналізувати свою професійну діяльність, вносити в неї корективи й видозмінювати відповідно до особливостей професії; це вміння педагога зіставляти свої особисті й професійні дії з думкою своїх колег, вихованців, батьків. У широкому змісті рефлексія – це одна зі специфічних характеристик професійної самосвідомості педагога, представлена емоційно-мотиваційним, когнітивним, поведінково-оцінним компонентами.

Емоційно-мотиваційний компонент складається в єдності мотивів і цілей використання рефлексії для ефективного здійснення педагогічної праці. Мотиваційний компонент рефлексивної діяльності необхідно розглядати у двох напрямках. По-перше, з погляду місця професійної мотивації в загальній структурі мотивів і, по-друге, оцінивши потребу в рефлексії, що визначає змістовну сторону творчої спрямованості професійної діяльності [6]. Мотиваційна сфера детермінує рефлексію, наповнює її особистісним змістом і викликає прагнення ефективно розвивати й використовувати її у власній професійній діяльності. Емоційний компонент активізує інші компоненти рефлексії, сприяє їхньому розвитку, впливає на зміст образів педагогічної рефлексії й на їхнє комбінування. У процесі становлення рефлексії необхідно викликати у майбутніх педагогів емоції, близькі до тих, які виникають у них у процесі професійної діяльності. У майбутніх вихователів необхідно розвивати почуття впевненості в успіху становлення рефлексії, задоволеності при оволодінні вміннями й розуміння необхідності її застосування у власній практичній діяльності з метою підвищення результативності педагогічної праці. Слід зазначити, що, на думку, І. Курова, посилення емоційності педагогічного процесу є однією з найважливіших умов інтенсифікації рефлексивної діяльності й активізації її учасників. Позитивні емоції стимулюють пізнавальний процес і активізують рефлексивну діяльність вихователів [1].

Щодо когнітивного компоненту, у контексті вивчення когнітивних процесів ведуться дослідження інтелектуального аспекту рефлексії, що визначається як "уміння майбутнього вихователя виділяти, аналізувати й співвідносити із предметною ситуацією власні дії". Тут рефлексія, по суті, розглядається у своєму інтелектуальному аспекті. Таке розуміння служить одним з підстав, що дозволяють розкрити уявлення

про психологічні механізми теоретичного мислення й реалізувати їх у психології професійної педагогічної діяльності [3].

У зміст поведінково-оцінного компоненту входять самооцінка застосування вмінь, що лежать в основі рефлексії, аналіз власних знань, що конкретизують теоретичні основи рефлексії, виявлення допущених помилок і недоліків, визначення шляхів їхнього подолання. Майбутній вихователь прагне вникнути в сутність педагогічних явищ і процесів, зрозуміти закономірності протікання педагогічної діяльності, правильно оцінити й вчасно скорегувати свою роботу. Він вивчає хід, результати своєї діяльності, оцінює себе як учасника діалогу з погляду того, наскільки вдається йому організувати цей діалог і наскільки активні в ньому вихованці [2].

Нами було проведено дослідження психологічних особливостей формування рефлексії у майбутніх вихователів у якому взяли участь 112 досліджуваних (84 студенти 1-го, 3-го, 5-го курсів спеціальності "Дошкільна освіта") та працівники зі стажем. Метою дослідження було визначення кореляційних зв'язків які розкривають психологічні детермінанти професійної рефлексії. Були застосовані такі методи дослідження: методика А. Карпова "Діагностика рефлексії"; тест-опитувальник "Самовідношення" В. Столін, С. Пантелєєва; тест "Діагностика міжособистісних відносин" Т. Лірі; тест "Діагностика міжособистісних відносин" (ДМО) Л. Собчик; методика визначення "Рівня суб'єктивного контролю" (УСК) Е. Бажин.

Нижче представлено таблицю кореляцій між показниками різних методик, яка демонструє значущі зв'язки між різними компонентами, суттєвими в процесі формування професійної рефлексії майбутніх вихователів підчас навчання у ВУЗі. (див. табл. 1)

Отримані результати ми можемо інтерпретувати як основні психологічні детермінанти процесу формування рефлексії майбутнього педагога-вихователя.

Виявлено кореляційні зв'язки шкал за методикою Століна-Пантелєєва та Карпова.

1. Показник рефлексії за методикою Карпова з наступними змінними глобальне самоставлення (шкала S) ($r=0,617$ при $p=0,01$); самовпевненість (шкала 1) ($r=0,566$ при $p=0,01$); самозвинувачення (шкала V) ($r=0,556$ при $p=0,01$) за методикою Століна-Пантелєєва сильний кореляційний зв'язок. Даний результат інтерпретуємо наступним чином. Зростання рівня самоставлення – ознаки, яка вимірює інтегральне почуття "за" чи "проти" власного "Я" випробуваного, набуття знань, тобто здатність людини неодноразово звертатися до початку своїх дій, думок, умінь посісти позицію стороннього спостерігача, розмірковувати над тим, що ти робиш, як пізнаєш, у тому числі і самого себе, як трактують «рефлексію». Рефлексія це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актив і станів. Такий зв'язок ми інтерпретуємо не тільки як природний результат, але як результат професійної підготовки. Рефлексія - міркування особистості щодо самої себе. Не рефлексуючи, людина не може усвідомити те, що відбувається в її душі, у її духовному світі, у її професійному світі. Зв'язок з шкалою самовпевненість пояснюється тим, що самовпевненість – властивість, ядром якої виступає позитивна

оцінка індивідом власних навиків і здібностей, як достатніх для досягнення значимих для нього професійних цілей і задоволення його потреб. В період навчання студентів у ВНЗ зростає їх професійна самовпевненість, тому важливим є пропонувати практики, які дають змогу розкрити різноманітні професійні риси. Отримуючи професійний досвід, рефлексуючи студенти аналізують себе, свою поведінку в порівнянні з іншими людьми і рівень самозвинувачення поступово знижується.

Таблиця 1. Результати кореляційного аналізу

Шкала 1	Шкала 2	R	P
Карпов	Столін-S	0,617	0,01
	Столін-1	0,566	0,01
	Столін-5	0,556	0,01
Карпов	Столін-1	0,433	0,01
	Столін-IV	0,428	0,01
	Столін-6	0,447	0,01
Карпов	Столін-7	0,347	0,01
	ДМОЯ-р-VIII	0,301	0,01
ДМОЯ-і-I	Лірія-р - агресивний	-0,332	0,01
	Лірія-р - підозрілий	-0,376	0,01
Лірія- і -авторитарний	Бажин Ів	-0,350	0,01
Бажин Ім	Лірія- і -авторитарний	0,364	0,01
	Лірія- і - егоїстичний	0,308	0,01
Лірія- і - егоїстичний	ДМОЯ-р-VII	0,312	0,01
	ДМОЯ-і-I	0,430	0,01
Бажин Ім	ДМОЯ-і-III	0,435	0,01
	ДМОЯ-і-VIII	0,443	0,01
	ДМОЯ-і-II	0,306	0,01
Бажин Ім	ДМОЯ-р- V	0,329	0,01
	ДМОЯ-і-VII	0,371	0,01
	ДМОЯ-р- V	-0,410	0,01
Бажин Ід	ДМОЯ-і-VII	-0,310	0,01
	ДМОЯ-і-VIII	-0,324	0,01
	ДМОЯ-р-VII	-0,321	0,01
Бажин Іс	ДМОЯ-р-VIII	-0,355	0,01
	ДМОЯ-і-III	-0,320	0,01
Бажин Ін	ДМОЯ-і-VII	-0,327	0,01
Бажин Ізх	ДМОЯ-і-I	0,401	0,01
	ДМОЯ-і-VII	0,418	0,01
	ДМОЯ-і-VIII	0,423	0,01

2. Помітний зв'язок з показниками самоповага (шкала I) ($r=0,433$ при $p=0,01$); самоінтерес (шкала IV) ($r=0,428$ при $p=0,01$) та показник самоінтерес (шкала 6) ($r=0,447$ при $p=0,01$) за методикою Століна-Пантелєєва. Шкала самоповаги відображає той аспект самоставлення, який емоційно і змістовно об'єднує віру в свої сили, здібності, енергію, самостійність, оцінку своїх можливостей, контролювати власне професійне життя і бути самопослідовним, розуміння самого себе у майбутній професії. Такий результат дослідження ми інтерпретуємо як позитивний, адже рефлексія проявляється в аналізі себе, свого поведіння у професії, у порівнянні з іншими вихователями. Будучи важливим компонентом образу Я, самоповага визначає відношення домагань людини до того, на що вона претендує у своїй професійній діяльності. Термін "самоповага" не визначають, а використовують у побутовому розумінні як компонент самовідомості, в якому виражається бережливе і шанобливе ставлення до власного Я. Особистість завжди хара-

ктеризує піклування про себе. Для збереження самоповаги людина в одному випадку повинна виявити більшу активність, аби досягти успіху, що є непростим завданням. В іншому – знизити рівень домагань, за якого самоповагу буде збережено навіть за незначного успіху. Шкала самоінтерес відображає міру близькості до самого себе, зокрема інтерес до власних думок і почуттів щодо майбутньої професійної діяльності, готовність спілкуватися з собою "на рівних", впевненість у своїй цікавості для інших. Даний позитивний факт ми пояснюємо процесом набуття професійних навиків. Вважається, що людське пізнання є безкінечним, бо відбувається в пафосі самопізнання. Воно ґрунтується на самоусвідомленні і співзвучне світу символів. У процесі самопізнання людина розкриває свої здібності і спрямовує їх на відповідну діяльність. Отже, в процесі підготовки майбутніх вихователів для розвитку їх самоповаги є дуже важливим стимулювати самоінтерес студентів.

3. Помірно корелюють показники саморозуміння (шкала 7) за методикою Століна-Пантелеєва ($r=0,347$ при $p=0,01$) та відповідально-великодушний (шкала VIII Я-р) за методикою ДМО Собчик ($r=0,301$ при $p=0,01$). Дану динаміку ми інтерпретуємо як позитивну. Саморозуміння є прихід до самого себе, що здійснюється за допомогою усвідомлення змісту внутрішньої реальності в розвитку особистості, що, у свою чергу, досягається шляхом знаходження індивідом внутрішньої волі. Рефлексія розглядається у контексті самопізнання й свідомої діяльності, спрямованої на прагнення людей в ім'я волі. Також можемо сказати, що набуваючи теоретичні і практичні знання майбутні працівники ДНЗ виявляють готовність допомагати оточуючим, характеризуються розвиненим відчуття відповідальності.

Спостерігається помірна зворотня кореляція шкали агресивний (III октант Я-р) ($r=-0,332$ при $p=0,01$) та шкали підозрілий (IV октант Я-р) ($r=-0,376$ при $p=0,01$) за методикою Лірі з шкалою владний-лідуючий (I октант Я-і) за методикою ДМО Собчик. Це свідчить, що переоцінка власних можливостей, суворість і різкість в оцінці інших, підозрілість, схильність до сумніву у всьому – може гальмувати інтерперсональні контакти через невпевненість в собі, підозрілість і боязнь поганого відношення.

Також помірна зворотня кореляція спостерігається між показником шкали авторитарний (I октант Я-і) за методикою Лірі з показником шкали інтернальності в сфері виробничих відносин (Iв) за методикою (УСК) Бажин ($r=-0,35$ при $p=0,01$). Значення обох шкал знижується у студентів 1-го та 5-го курсів. Це вказує на те, що випробовувані схильні приписувати важливіше значення зовнішнім обставинам – керівництву, товаришам по роботі, везінню, невдачі.

Спостерігається також помірна кореляція між шкалою авторитарний (I октант Я-і) ($r=0,36$ при $p=0,01$), егоїстичний (II октант Я-і) ($r=0,30$ при $p=0,01$) за методикою Лірі з шкалою інтернальності в сфері міжособистісних відносин (Iм) за методикою (УСК) Бажин. Дану динаміку ми інтерпретуємо як позитивну. У процесі навчання майбутні вихователі вчать контролювати свої формальні і неформальні стосунки з колегами з іншими людьми викликати до себе пошану

і симпатію, вважають саме себе відповідальним за побудову міжособистісних стосунків.

Позитивний кореляційний зв'язок даної шкали егоїстичний (II октант Я-і) за методикою Лірі з шкалою співпрацюючий-конвенційний ($r=0,31$ при $p=0,01$) (VII октант Я-р) за методикою ДМО Собчик. Отже, даний зв'язок вказує на те, що інколи адекватна схильність до суперництва може сприяти позитивній динаміці в групі.

Позитивний кореляційний зв'язок має шкала інтернальності в сфері міжособистісних відносин (Iм) за методикою (УСК) Бажин з групою показників, а саме:

1. Помітний кореляційний зв'язок шкал владний-лідуючий (I октант Я-і) ($r=0,43$ при $p=0,01$); прямо-лінійний-агресивний (III октант Я-і) ($r=0,43$ при $p=0,01$); відповідально-великодушний (VIII октант Я-і) ($r=0,44$ при $p=0,01$) за методикою ДМО Собчик.

2. Помірний зв'язок з показниками незалежний-домінуючий (II октант Я-і) ($r=0,30$ при $p=0,01$); покірно-сором'язливий (V октант Я-р) ($r=0,32$ при $p=0,01$); співпрацюючий-конвенційний (VII октант Я-і) ($r=0,37$ при $p=0,01$) за методикою ДМО Собчик. Що свідчить про те, що із підвищенням показників вищеперахованих шкал підвищуються показники інтернальності в сфері міжособистісних відносин. Таке співвідношення підтверджує тезу про триединий характер рефлексії – особистісний (усвідомлення самого себе), предметно-функціональний (осмислення своєї діяльності), комунікативно-міжособистісний (усвідомлення своїх дій через інших: дітей, батьків, колег).

Варто відмітити групу показників з якими шкала інтернальності в сфері досягнень (Iд) за методикою (УСК) Бажин має зворотній кореляційний зв'язок, а саме: покірно-сором'язливий (V октант Я-р) ($r=-0,41$ при $p=0,01$), співпрацюючий-конвенційний (VII октант Я-і) ($r=-0,31$ при $p=0,01$), відповідально-великодушний (VIII октант Я-і) ($r=-0,32$ при $p=0,01$) за методикою ДМО Собчик. Це свідчить проте, що чим менше проявляються показники покірності, сором'язливості, співпраці, відповідальності, великодушності тим менше інтернальності в сфері досягнень. Студенти приписують свої успіхи, досягнення і радощі зовнішнім обставинам – везінню, щасливій долі або допомозі інших людей.

Зворотня кореляція спостерігається між шкалою інтернальності в сімейних відносинах (Iс) за методикою (УСК) Бажин та шкалами співпрацюючий-конвенційний (VII октант Я-р) ($r=-0,32$ при $p=0,01$), відповідально-великодушний (VIII октант Я-р) ($r=-0,35$ при $p=0,01$) за методикою ДМО Собчик. Статистично менший показник зафіксовано у студентів 3-го та 5-го курсів. Це є оберненим показником до рефлексивних дій. Цей тип суб'єктивного контролю характеризується більшою комфортністю, поступливістю. Вони є гарними виконавцями, що ефективно працюють під контролем інших людей, схильні до тривожності.

Зворотня кореляція між шкалою загальної інтернальності (Iз) за методикою (УСК) Бажин та шкалою прямо-лінійний-агресивний (III октант Я-і) ($r=-0,32$ при $p=0,01$) за методикою ДМО Собчик. Це свідчить про зворотню тенденцію чим менше проявляються показники загальної інтернальності тим нижчі показники наполегливості в досягненні мети. Дана тенден-

ція відповідає низькому рівню суб'єктивного контролю. Такі майбутні вихователі не бачать зв'язку між своїми діями і значимими для них подіями їх професійного життя.

Шкала інтернальності у сфері невдач (Ін) за методикою (УСК) Бажин має зворотню кореляцію з шкалою співпрацюючий-конвенціональний (VII октант Я-і) ($r=-0,32$ при $p=0,01$) за методикою ДМО Собчик. Низькі показники за даними шкалами у студентів початкових курсів свідчать про те, що випробовувані схильні приписувати відповідальність за негативні події іншим людям або вважати їх результатом невдачі.

Показники шкали інтернальності у відношенні здоров'я і хвороби (Ізх) за методикою (УСК) Бажин помітно корелюють з показниками шкал владний-лідуючий (I октант Я-і) ($r=0,40$ при $p=0,01$); співпрацюючий-конвенціональний (VII октант Я-і) ($r=0,41$ при $p=0,01$); відповідально-великодушний (VIII октант Я-і) ($r=0,42$ при $p=0,01$) за методикою ДМО Собчик. З таким стилем міжособистісної поведінки як владний-

лідуючий, співпрацюючий-конвенціональний, відповідально-великодушний досліджувані приділяють увагу собі, своєму здоров'ю, що позитивно впливає і на їхню професійну діяльність.

Висновки. Отже рефлексія є одним із важливих чинників саморозвитку особистості взагалі і професійного розвитку зокрема. Отримані результати емпіричного дослідження дають змогу врахувати їх у процесі підготовки майбутніх вихователів. За доцільне вважаємо під час навчання у ВУЗі впроваджувати міні-лекції на тему "Формування професійної Я-концепції", а також тренінгові заняття з розвитку професійної рефлексії, професійної комунікації, тощо. Осмислюючи власні духовні процеси, особистість нерідко критично оцінює негативні сторони свого внутрішнього світу. І саме це робить особистість здатною до самовдосконалення. Пізнаючи себе, особистість ніколи не залишиться такою, якою вона була колись. В першу чергу це стосується професійної рефлексії.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Высшее педагогическое образование: проблемы и решения / под общей ред. И.Е. Курова. Монография. - Нижний Новгород : Изд-во НГПУ, 1994.-160 с.
Vyishee pedagogicheskoe obrazovanie: problemy i resheniya / pod obschey red. I.E. Kurova. Monografiya. - Nizhniy Novgorod: Izd-vo NGPU, 1994.-160 s.
2. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / Дружинин В.Н. - СПб., 1999. - 243 с.
Druzhinin V.N. Psihologiya obshchih sposobnostey / Druzhinin V.N. - SPb., 1999. - 243 s.
3. Кашапов М.М. Психология педагогического мышления / М.М. Кашапов. - СПб., 2000. - 310 с.
Kashapov M.M. Psihologiya pedagogicheskogo myshleniya / M.M. Kashapov. - SPb., 2000. - 310 s.
4. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений: В.А. Сластенин и др. - 4-е изд. - М.: Школьная Пресса, 2002. - 512 с.

- Pedagogika: Uchebnoe posobie dlya studentov pedagogicheskikh uchebnykh zavedeniy: V.A. Slastenin i dr. - 4-e izd. - M.: Shkol'naya Pressa, 2002. - 512 s.*
5. Подосинников С.А. Психологические факторы становления профессионального самосознания у студентов: автореф. дис - канд. психол. наук / С.А. Подосинников. - М.: 2003. - 19 с.
Podosinnikov S.A. Psihologicheskie faktoryi stanovleniya professional'nogo samosoznaniya u studentov: avtoref. dis - kand. psihol. nauk / S.A. Podosinnikov. - M.: 2003. - 19 s.
6. Стеценко И.А. Развитие педагогической рефлексии в профессиональной подготовке учителя в условиях опыта педагогической деятельности : автореф. дис. канд. пед. наук / И.А. Стеценко. - Таганрог, 1998.-23 с.
Stetsenko I.A. Razvitie pedagogicheskoy refleksii v professional'noy podgotovke uchitelya v usloviyah opyta pedagogicheskoy deyatel'nosti : avtoref. dis. .kand. ped. nauk / I.A. Stetsenko. - Taganrog, 1998.-23 s.

Voronova O. The problem of the formation of reflexion of the future teachers

Abstract. The reflection of the teacher as a part of their professional activities has been considered. The components of professional reflection teacher-educator have been analyzed, namely emotional and motivational, cognitive, behavioral-evaluation. Different techniques to study the psychological characteristics of the formation of reflection have been suggested, such as methodology of A. Karpova "Diagnosis reflection"; test questionnaire "oneself" by V. Stolin and S. Pantelyeyeva; test "Diagnosis of interpersonal relations" by T. Liri; test "Diagnosis of interpersonal relations" (DMO) by L. Sobchik; method of determining the "level of subjective control" (UIC) by E. Bazhyn. The sample is comprised by students of the Faculty of Humanities in "Preschool Education" and experienced workers. Peculiarities of transformation reflection of future teachers during professional training have been analyzed. Based on the study it has been concluded that to understand their own spiritual processes, personality is often critical of the negative aspects of his or her inner world. And this is what makes the person capable of self-improvement.

Keywords: professional reflection, emotional and motivational component, cognitive component, behaviorally-evaluative component, professional activity

Воронова О.Ю. Проблема формирования рефлексии у будущих воспитателей

Аннотация. Раскрыто понятие "профессиональная рефлексия". Рассматривается рефлексия педагога, как составная часть его профессиональной деятельности. Проанализированы компоненты профессиональной рефлексии педагога-воспитателя: эмоционально мотивационный, когнитивный, поведенческо-оценочный. Представлены методики для исследования психологических особенностей формирования рефлексии: методика А. Карпова "Диагностика рефлексии"; тест-опросник "Самоотношения" В. Столин, С. Пантелеева; тест "Диагностика межличностных отношений" Т. Лири; тест "Диагностика межличностных отношений" (ДМО) Л. Собчик; методика определения "Уровня субъективного контроля" (УСК) Е. Бажин. Выборку составляли студенты гуманитарного факультета специальности "Дошкольное образование" и работники со стажем. Проанализированы особенности трансформации рефлексии будущих педагогов-воспитателей в процессе профессиональной подготовки. Сделан вывод, что осмысливая собственные духовные процессы, личность нередко критически оценивает негативные стороны своего внутреннего мира, что делает ее способной к самоусовершенствованию.

Ключевые слова: профессиональная рефлексия, эмоционально мотивационный компонент, когнитивный компонент, поведенческо-оценочный компонент, профессиональная деятельность